

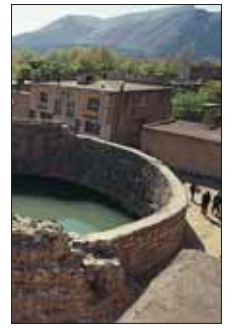

ردپای ساسانیان در گرداب سنگی

هفته نامه خبری - تحلیلی

سال سوم - شماره ۱۳۶ - بیست و چهارم فروردین ۱۳۸۷ - ۲۰ صفحه

صفحه ۲۰

در مراسم امضای تفاهنامه همکاری مشترک بین وزارت تعاون و سازمان مطرح شد

ایجاد ۳۰ تعاونی در سه حوزه کاری سازمان

صفحه ۲

سال ۲۰۰۸، سالی برای میراث دینی و اماکن مقدس

مهندس مشایی با استناد به آمار:

کیفیت سفر در کشور افزایش یافته است

رئیس سازمان با استناد به آمار بازدید مسافران از مراکز گردشگری و تاریخی کشور از افزایش کیفیت سفرها در کشور خبر داد.

اسفندیار رحیم مشایی در گفت و گو با برنامه تلویزیونی تهران ۲۰ با اشاره به افزایش ۲۹ درصدی سفرها در کشور گفت: وقتی به آمار بازدید مسافران از مراکز تاریخی، فرهنگی و زیارتی کشور مراجعه می شود این آمار بیشتر از ۲۹ درصد است که این امر بیانگر افزایش کیفیت سفرهای مردم است.

صفحه ۳

رئیس حوزه مشاوران جوان سازمان اعلام کرد

راه اندازی تعاونی و باشگاه ایرانگردی جوان در سراسر کشور

صفحه ۲

تسهیل ساخت و بهره برداری از واحدهای خدماتی و سرویس های بهداشتی

صفحه ۴

ایران مسوؤل تهیه پرونده ثبت جهانی جنگل های هیرکانی شد

ایران و آذربایجان تکمیل و به ثبت برسد. در صورت تکمیل این پرونده از سوی دو کشور، جنگل های هیرکانی به عنوان نخستین میراث طبیعی کشور در سال ۲۰۱۰ ثبت جهانی خواهد شد. جنگل خزری هیرکانی که از منطقه هیرکانی جمهوری آذربایجان شروع و تا استان گلستان در ایران ادامه دارد، با قدمت ۴۰ میلیون سال یکی از ارزشمندترین جنگل های جهان است. این در حالی است که جنگل های اروپا به گفته کارشناسان ۱۱ هزار سال قدمت دارد. از جمله ویژگی های منحصر به فرد جنگل خزری می توان به تنوع شرایط اقلیمی و زیستی، درختان دیرزیست، درصد بالای اراضی حاشیه رود، گونه فسیل زنده، گونه های نادر مثل "سوسن چلچراغ" اشاره کرد. مساحت این جنگل بیش از دو میلیون هکتار گزارش شده است و بیش از ۹۰ درصد از این جنگل در خاک ایران واقع است و حدود ۱۸ هزار هکتار از این جنگل ها نیز در جمهوری آذربایجان قرار دارد.

ایران بعد از تشکیل جلسه مشترک با کشور آذربایجان در آلمان مسوؤل تهیه پرونده ثبت جهانی جنگل های هیرکانی و ارائه این پرونده مشترک به یونسکو شد.

حسنعلی وکیل، مدیر کل دفتر ثبت آثار تاریخی، طبیعی و معنوی گفت: کارشناسان ایرانی و آذربایجانی به منظور بررسی پرونده ثبت جهانی جنگل های هیرکانی نیمه اسفند در آلمان حضور پیدا کردند و جلسه مشترکی با حضور نمایندگان و کارشناسان نمایندگان مؤسسه IUCN (اتحادیه بین المللی حفاظت از محیط زیست) برگزار کردند. وی با بیان اینکه براساس مصوبه یونسکو پرونده جنگل های هیرکانی به صورت مشترک میان ایران و آذربایجان تشکیل می شود، خاطر نشان کرد: در این جلسه بعد از بحث و تبادل نظر میان کارشناسان مختلف و با توجه به اینکه حجم بیشتر جنگل های هیرکانی در ایران قرار دارد، قرار شد ایران مسوولیت تهیه پرونده ثبت جهانی را بر عهده گیرد.

وکیل ادامه داد: بر این اساس در ابتدا دو کشور ایران و آذربایجان باید دو پرونده تشکیل دهند. سپس ایران باید پرونده مشترکی را برای ارائه به یونسکو و ثبت جهانی این جنگل ها به عنوان میراث طبیعی تهیه کند.

به گفته مدیر کل دفتر ثبت آثار طبیعی، تاریخی و معنوی، کشور آذربایجان در ابتدا بسیار اصرار داشت تا مسوولیت تهیه این پرونده را بر عهده گیرد اما با توجه به اینکه حجم گسترده این جنگل ها در ایران قرار دارد، قرار شد این مسوولیت بر عهده ایران باشد. وی درباره فعالیت مؤسسه IUCN (اتحادیه بین المللی حفاظت از محیط زیست) گفت: این مؤسسه یکی از تشکلهای غیردولتی آلمان است که مطالعات پژوهشی گسترده ای را درباره جنگل های هیرکانی انجام داده است. به گفته مدیر کل دفتر ثبت آثار طبیعی، تاریخی و معنوی، جنگل های هیرکانی برای ثبت در فهرست میراث جهانی باید ابتدا ثبت ملی شود و در سال جدید به طور قطع پرونده ثبت ملی آن آماده شده تا هر چه سریعتر ثبت ملی شود. جنگل های هیرکانی سال گذشته به دلیل تکمیل نشدن پرونده ثبت جهانی نتوانست به عنوان نخستین میراث طبیعی کشور به ثبت برسد. با توجه به مشترک بودن این جنگل ها در ایران و آذربایجان باید این پرونده به صورت مشترک میان

پرسه در پارسه

شکوفایی دیگر در سازمان

مدیر مسوول

از آنجا که در سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری بیش از هر دستگاه و نهاد دیگری نیاز به مشارکت مردمی است و این سازمان قصد دارد برای اجرای برنامه های خود در سه حوزه میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری از مردم کمک بگیرد و البته این خود رویکرد دولت نهم نیز است بنابراین راه اندازی تعاونی هایی که بتواند در قالب آنها حضور مردم را در اداره امور، پیش از پیش کرد از جمله دغدغه هایی بود که سازمان همواره برای دستیابی به آن تلاش می کرد تا اینکه در هفته گذشته معاون رئیس جمهور و رئیس سازمان با وزیر تعاون در تفاهنامه ای نخستین گام آن را برداشت و براساس این تفاهنامه که در راستای تحقق سیاست های اصل ۴۴ ابلاغی مقام معظم رهبری و قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت در مورد کاهش تصدی گری و همچنین ترویج فرهنگ کارآفرینی و تعاون، تامین و ایجاد شرایط و امکانات کار برای همه در بخش های مختلف به صورت تعاونی، استفاده بهینه از امکانات، ظرفیت ها و فرصت های بالقوه، رشد طرح های کارآفرینی و سطح اشتغال جامعه به سوی حفظ و احیای میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، ایجاد تسهیلات در اجرای پروژه ها و طرح های تعاونی های گردشگری، صنایع دستی و میراث فرهنگی و ایده های خلاق و کارآفرین و به انجام رساندن سایر امکانات بالقوه به امضا رسید، مقرر شد از توسعه و گسترش بخش تعاون در میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری حمایت و پشتیبانی شود. به طور قطع با این حمایت ها می توان انتظار داشت که فرصت های شغلی بیشتر از گذشته شود و سرمایه گذاری در این سه حوزه رونق بگیرد و این آغاز شکوفایی است که مقرر شده در سال ۸۷ در سازمان ادامه یابد.

با پایگاه اطلاع رسانی CHTN جهانی شوید
www.chtn.ir

کازرون) قرار دارد. این پرستشگاه پیرامون آبگیری سنگی با سنگ پاک تراش بنیاد شده و گرداگرد آن را راهروی سرپوشیده‌ای فرا گرفته است. آب رودخانه‌ای که از نزدیک آن می‌گذرد در راه کانالی که در زمین کنده شده از گوشه یکی از راهروها به درون روان می‌شده و پس از لبریز کردن آبگیر میانی از گوشه دیگر بیرون می‌رفته است.

بیرون شهر قدیمی گور نزدیک فیروز آباد فارس بر سر راه شیراز، آتشکده کاریان باشکوه شاهانه‌اش ایستاده است. این بنای بزرگ و نامور به کاخ اردشیر معروف شده است در صورتی که «اصطخری» در «مسالک و ممالک» خود آنجا که از آتشکده‌های بزرگ فارس یاد می‌کند، پیش از همه به معرفی این بنا می‌پردازد.

به گفته اصطخری (که خود از راهبان بوده و همه راه‌ها را پیاده پیموده است) آتشکده کاریان (که به آن ناریس نیز می‌گفته‌اند) بیرون شهر گور به راه شیراز «بر برکه‌ای نهاده» است.

وجود این برکه که به تازگی پیرامون آن هم خاکبرداری شده در نزدیکی بنا خود یکی از دلایل‌های بزرگ معبد بودن آن است که ستایشگران می‌توانسته‌اند پیش از درآمدن پرستشگاه با بهره‌گیری از آب آن پاک و صافی شوند.

آتشکده آذرگشسب یا آذرخسروان ایران در نزدیکی تکاب نیز بر لب برکه‌ای نهاده شده که مانند برکه فیروز آباد آب از ته آن می‌جوشد و نیز کوه بیستون یا بغستان (که همیشه نزد ایرانیان مقدس بوده) در پای خود چشمه‌ای جوشان و برکه‌ای دست‌ساز دارد. همچنین چشمه‌های جوشان پیرامون کوبیر چون چشمه‌علی ری، دامغان، گوشه خمین، چشمه محلات، چشمه سمنان، ملوار یزد و نظایر آن مورد احترام مردم بوده تا آنجا که پس از اسلام هم اغلب آنها به شاه مردان یا بزرگان و پیران منسوب شده است. [۳]

با این وصف گرداب سنگی شهر خرم‌آباد را می‌توان در قالب چنین عملکردی ارزیابی کرد که این فرضیه نیاز به گمانه‌زنی‌های باستان‌شناسی و بررسی جامع و دقیق دارد. تشابه همه موارد یادشده، در قدمت و تعلق آنها به دوران ساسانی است. اما تفاوت‌های گرداب سنگی با مجموعه این چشمه‌ها را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

۱. در اطراف گرداب برخلاف بقیه آثار یادشده، هیچ بنای دیگری به چشم نمی‌خورد و در ظاهر گرداب اثری است منفرد.

۲. اغلب چشمه‌ها در حوزه طبیعی خود و بدون سازه‌ای نمایان شکل گرفته‌اند، در حالی که گرداب سنگی دارای سازه طراحی شده است و آب آن به سمتی معین هدایت می‌شود.

۳. آب هدایت شده گرداب سنگی آسیابی را در چند کیلومتری آن می‌چرخانده است، اما چنین عملکردی را درباره دیگر چشمه‌ها نمی‌بینیم.

نکته دیگری که در مورد گرداب سنگی به نظر می‌رسد، ارتباط آن با کوهی است که در جبهه غربی آن قرار دارد. این کوه مشرف به گرداب است و در بالای آن دو غار به چشم می‌خورد که یکی از آنها به نام اشکفت قمری متعلق به پیش از تاریخ است و به شماره ۴۱۴۴ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

به نقل از مرحوم مهندس محمد مهریار این چشمه در سال‌های بسیار دور با قلعه فلک‌الافلاک و غار ارتباط داشته است.

۱. ابن‌دین، حمید، آثار باستانی و تاریخی لرستان، جلد نخست، چاپ اول، صص ۱۰۸-۱۰۷
۲. همان
۳. پیرنیا، محمدکریم، مقاله ارمان‌های ایران به معماری جهان

* کارشناس ارشد مرمت و احیای بناهای تاریخی

ردپای ساسانیان در گرداب سنگی

علی رنگچیان*

در سال ۱۳۵۵ و به شماره ۱۲۲۴ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

منسوب کردن گرداب سنگی خرم‌آباد به دوران ساسانی و ساختار خاص و غیرمتعارف این بنا که مشابهی برای آن پیدا نکردیم باعث شد، به مفاهیم و نشانه‌های معماری ساسانی توجه شود.

از میان سه گانه زرتشتی اهورامزدا، ایزدبانو (آناهیتا) و ایزدمهر، ساسانیان به آناهیتا اعتقاد ویژه‌ای داشتند و به همین دلیل بیشتر آتشکده‌های ساسانی در کنار آب‌ها بنا شده است. در حال حاضر باستان‌شناسان، یکی از دلایل بزرگ منسوب کردن یک معبد به دوران ساسانی را وجود چنین برکه‌هایی در کنار آثار بیرون آمده از حفاری می‌دانند. «یکی از این پرستشگاه‌ها که خوشبختانه هنوز بر جای مانده است، در بیشابور (پایتخت شاهپور نخست نزدیک

خرم‌آباد و در دامنه کوه کشیده شده و با سنگ و ملات ساخته شده است، به دره‌ای که امروز «بابا عباس» نامیده می‌شود، برده‌اند.

فاصله آغاز تا مقصد (از گرداب سنگی تا بابا عباس) نزدیک به ۱۲ کیلومتر است. در آنجا آثار بنای یک آسیاب، شبیه به آنچه در شهر قدیمی شاپورخواست موجود است، به جای مانده است که آب آن از «گرداب سنگی» تأمین می‌شده و شاید برای زراعت هم مورد استفاده قرار می‌گرفته است. نوعی مصالح از قبیل سنگ و ملاتی که در این بنا به کار رفته، همانند مصالح آثار پل شاپوری و بنای شاپورخواست است. [۲]

بنای گرداب سنگی که در گویش محلی به گردوبردینه (Gardowbardina) مشهور است، بنا به اظهارات کارشناسان میراث فرهنگی، متعلق به دوره ساسانی است که

«در شمال غربی شهر خرم‌آباد، بر دامنه کوه، چشمه آبی است مشهور به گرداب سنگی، که به طور معمول از نیمه دوم اسفند تا اواسط تابستان، آب دارد و بقیه سال آب آن خشک می‌شود.

گرداب دیواری دایره‌ای شکل است، به پهنای سه متر از سنگ‌های به نسبت بزرگ به ابعاد یک در یک متر. قطر دایره دهانه غیر از پهنای دیوار، ۱۸ متر و پیرامون آن ۲۵۶/۳۴ متر و بلندی تا کف چشمه، ۱۸ متر است. در قسمت شرقی، دریچه‌ای به بلندی و پهنای ۹۰ تا ۱۶۰ سانتی متر تعبیه شده است. این دریچه به وسیله کشویی بسته می‌شده، آب بالا می‌آمده، به گونه‌ای که از لبه غربی گرداب، به نهر می‌ریخته است.» [۱]

تنها اطلاعات مکتوب درباره گرداب که در همه منابع موجود تکرار شده، با آنچه از برداشت‌های میدانی حاصل می‌شود، اشتباهات فاحشی را نشان می‌دهد. سنگ‌هایی به ابعاد یک در یک در هیچ نقطه‌ای از این اثر دیده نمی‌شود و بزرگترین ابعاد سنگ‌هایی که به کار رفته‌اند حدود یک چهارم ابعاد یادشده است.

همچنین ارتفاع کف چشمه تا بالای دیوار حداکثر ۷ متر است، در حالی که در منابع مکتوب ۱۸ متر ذکر شده است. در محاسبه محیط گرداب نیز اشتباه غیرقابل قبولی رخ داده است. اما از طرف دیگر، دقت اندازه‌گیری در ذکر برخی ابعاد، ایجاد سردرگمی می‌کند؛ به این معنی که شاید نگارنده متن بالا تنها به حدس و گمان اکتفا نکرده است.

به طور مثال پهنای دیوار دقیقاً همان سه متر و در برخی نقاط سه و نیم متر است یا اندازه قطر دایره دهانه که به طور کامل صحیح است.

این دوگانگی در صحت یا صحت نداشتن اطلاعات ارائه شده که با اطلاعات حاصل از مطالعات میدانی ناهمخوان است، نیازمند تأمل و کنکاش است.

«آب گرداب سنگی» را به وسیله نهری که از غرب دره

مطالعه آسیب‌شناسی گرداب سنگی رو به پایان است

سیروس ابراهیمی رئیس سازمان استان لرستان گرداب سنگی را یکی از جاذبه‌های ویژه این استان نامید و گفت: بر نامه ریزی بلندمدت به منظور توسعه و بهره‌برداری کامل از این نمای دیدنی در دستور کار سازمان قرار دارد که تاکنون بخشی از آن انجام یافته است.

وی ادامه داد: تکمیل مرمت و بازسازی، آزادسازی بخشی از حریم و نیز عملیات مقدماتی توسعه آن از جمله اقدامات به پایان رسیده است و به زودی سایر طرح‌ها از جمله آزادسازی حریم ۱ و ۲ و نیز نورپردازی آن آغاز می‌شود.

ابراهیمی از بیان اینکه مطالعات آسیب‌شناسی گرداب سنگی نیز هم‌زمان (با پیگیری برنامه‌های گفته شده) دنبال می‌شود، افزود: به منظور آگاهی از شرایط موجود در بنا و شناخت خطرات احتمالی، تهیه مطالعه آسیب‌شناسی گرداب سنگی نیز به دست مشاور سپرده شده و اکنون در مراحل پایانی به سر می‌برد.

رئیس سازمان لرستان با بیان اینکه محوطه گرداب سنگی در آینده‌ای نزدیک توسعه خواهد یافت، افزود: به منظور عملی کردن این طرح در تفاهنامه صورت گرفته با شهرداری مقدمات کار در حال فراهم شدن است. وی خاطر نشان کرد: خریداری بناهای موجود در حریم درجه ۱ و ۲، ساخت فضای سبز، آلاچیق، محوطه‌سازی و تکمیل نورپردازی و... بخشی از طرح توسعه بلندمدت گرداب سنگی به شمار می‌آید.